

Kleine kinderen
Grote
Kansen

ORION: Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw

Spreekkansen van kinderen verhogen d.m.v. een observatie-
instrument voor leerkrachten

Sara Verbrugge (Odisee)

Inhoud

Uitleg ORION

Oefenen met filmpjes

Info coaching & sjabloon

Cases analyseren in groep

ORION, waarom?

Werkwijze

- Focus op kinderen die het moeilijker hebben met taal.
- In kaart brengen van de talige interactie in de klas.
- Observatie door leerkracht die vertrouwen uitstraalt zowel naar kinderen als leerkrachten.
- Daarna doelgerichte acties bepalen en kansen uitdiepen om alle kinderen spreekkansen te geven.

Vraag 1: Welke kleuters krijgen de minste spreekkansen op een doordeweekse dag in de klas?
Hoe zou je die kleuters omschrijven?

Vraag 2: Op welke momenten is er de meeste kans tot kwaliteitsvolle interactie tussen de kleuters en de leerkracht (met voldoende spreekkansen voor de kinderen)?

- Gezamenlijk moment (bv. kringmoment)
- Speelwerkplekken of hoekenwerk
- Routine (bv. weerkalender invullen)
- Maaltijd / tussendoortje
- Speeltijd
- Ander moment dat niet in één van bovenstaande opties past

"Sommige kleuters spreken maar tien seconden per dag Nederlands met de leerkracht"

15 februari 2019

Interview met Piet van Avermaet op Radio 1:

- Veel **wachttijd** (veel tijd waarin er zeer **weinig interactie** is, jasjes, toiletbezoek, maaltijden).
- Kinderen uit kansarmere omgevingen krijgen minder open vragen en minder denkstimulerende vragen dan kinderen uit kansrijkere omgevingen.
- **Groot verschil in kansen** om tot taalproductie te komen voor kleuters.

Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2020). Early learning opportunities for children at risk of social exclusion. Opening the black box of preschool practice. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28(1), 21-42.

De rijkdom aan spreekkansen is ongelijk verdeeld

Neem één kleuterklas, en tel het aantal keren dat elke kleuter aan bod komt.

Onderzoekster Chaparro-Moreno deed dat: ze zette 13 kleuters uit één klas een camera op hun hoofd, zo'n action-cam, en telde hoe vaak ze met de leerkracht of klasgenootjes in interactie gingen (Chaparro-Moreno et al., 2019). De variatie was groot! Eén kleuter had gemiddeld genomen per 10 minuten wel 12,4 interacties met de leerkracht. De minst fortuinlijke kleuter had drie maal zo weinig interacties met de leerkracht: gemiddeld genomen slechts 4 interacties per 10 min. Over het algemeen praatten deze 13 kleuters minder met hun leeftijdsgenootjes dan met de leerkracht en waren die interacties ook van mindere kwaliteit. Maar twee kleuters waren echte sociale beesten die meer met hun leeftijdsgenootjes praatten dan met hun leerkrachten (gemiddeld meer dan 7 interacties per 10 min. met leeftijdsgenootjes).

Ook in onze Vlaamse kleuterklassen (Verhelst, 2004) en peuterklassen (Peleman et al., 2020) zien we heel wat variatie!

Helena Taelman, Kleutergewijs, [Spreekkansen verdelen in de kleuterklas | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](#)

Waarom is die interactie in de klas zo belangrijk?

- **Wie meer praat, leert meer!**
- Veel studies wijzen erop dat: hoe meer een leerling/kleuter deelneemt aan interactie in de klas, hoe beter de schoolse prestaties. Zie bv. studie van Sedova et al. (2019) met 639 leerlingen (analyse van de spreektijd)
 - Sterke link tussen de **tijd die een leerling krijgt om te spreken** en de schoolprestaties van de leerling.
 - Leerlingen in **praatgrage klassen hadden betere resultaten**.
 - Een positieve link tussen **individuele deelname aan het klasgebeuren** en prestaties werd geobserveerd in alle leerlingen onafhankelijk van hun SES en hun gender.
- Twee zaken bleken zeer effectief (Hadley, Barnes & Hwang, 2022)
 - Het gebruik van **rijke taal** tijdens het samen (voor)lezen van een boek.
 - Het **uitlokken van spreekkansen** tijdens het spelen en in de SWP.

Situatie spreekkansen in de kleuterklas

- In één kleuterklas, is er heel wat variatie in taalleerkansen die kinderen krijgen
 - SES
 - Talige achtergrond
 - Karakter
- Niet eenvoudig om als KO zonder hulpmiddelen **inzicht te krijgen in de situatie** in de kleuterklas en in de **taalleerkansen die onbenut blijven**.
- Kunnen we de spreekkansen van de kleuters in kaart brengen met behulp van een observatie-instrument? **Eerste stap** richting kleuters meer mogelijkheden tot interactie geven

ORION ingezet bij studenten van Odisee

“Beschouw de kleuter als een volwaardige gesprekspartner die nood heeft aan én recht heeft op een volwaardig, genuanceerd en rijk taalaanbod.” (Zink & Smessaert, 2009, p. 96)

“Gesprekken met kleuters doen er echt toe. Door regelmatig in gesprek te gaan met een kleuter, kan je de taalontwikkeling een boost geven.” (Bachelorproef Ine De Taeye 2023, Odisee)

ORION-observatietool: wat?

- Situatie in de klas observeren met behulp van een kijkwijzer.
- Specifieke aandacht voor kleuters en leerlingen die weinig tot zelden aan bod komen.
- Het gaat over de kinderen zelf die we aan de praat moeten krijgen.
- Gebaseerd op een internationaal instrument Language Interaction Snapshot (Atkins-Burnett, Sprachman, Lopez, Caspe, & Fallon, 2011), maar aangepast aan de Vlaamse context.
- Verbrugge, S. & Boderé, A. (2022). ORION. Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw.

Methode: Wie? Waar?

Observatie in de kleuterklas van:

(1) Taalgebruik van leerkracht met individuele focuskinderen

Kringgesprek

Begeleide hoek

(2) Taalgebruik van focuskind met andere kinderen: peer interactie

Niet-begeleide hoek

Observatie-instrument: Hoe? 2 grote delen

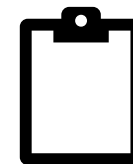
1. Momentopnames (10 korte observaties)

- A. Aantal spreekbeurten
- B. Uitingen die aanleiding geven tot taalproductie noteren
- C. Soort taaluitingen
- D. Kind praat met...

2. Context van de observatie

- A. Betrokkenheid
- B. Cognitieve inspanning
- C. Inhoud klasactiviteiten
- D. Andere kenmerken klasactiviteit

Observatie-instrument: Wanneer?

Kring en begeleide hoek: 5 keer 2 minuten observeren

Niet-begeleide hoek: 5 keer 2 minuten observeren

Methode

Observatie in de kleuterklas van:

(1) Taalgebruik van de leerkracht met individuele focuskinderen

ORION A

- ✓ Kringgesprek
- ✓ Begeleide hoek

(2) Taalgebruik van een focuskind met andere kinderen: peer interactie

ORION B

- ✓ Niet-begeleide hoek

ORION A: Observatie-instrument rijke interactie in de onderbouw (begeleide activiteit)

Naam focuskind:

J of M

Datum:

Start observatie: __:__

Nummer van de observatie:

Leeftijd:

Einde observatie: __:__

	1	2	3	4	5
A. Aantal spreekbeurten van het kind over hetzelfde onderwerp, met eenzelfde gesprekspartner (bv. de leerkracht)					
Geen (het kind is niet aan het woord)					
1 of 2 (= geen uitgebreid gesprek)					
Meer dan 2 (= uitgebreid gesprek)					
B. Noteer per tijdssegment de vraag (van de leerkracht) die de meeste kansen biedt tot taalproductie					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

C. Soort taaluitingen van de leerkracht gericht aan het focuskind / het focuskind in de groep

1. Doet een poging om taalproductie uit te lokken (bv. stelt een vraag, doet een prikkelende bewering).					
2. Geeft impliciete taalfeedback (bv. herhaling, bevestiging).					
3. Geeft expliciete taalfeedback (bv. expliciete correctie).					
4. Geeft instructies (bv. "ruim nu op", "neem je koek").					
5. Gebruikt afbeeldingen en objecten als ondersteuning					
6. Gebruikt gebaren en gezichtsuitdrukkingen als ondersteuning					
7. Leest voor					
8. Zingt of zegt versje op					
9. Rijk taalaanbod (bv. minder frequente woorden)					
10. Geeft kind kans om na te denken en te antwoorden: wachttijd wordt voorzien					
11. Laat een anderstalig kind een beroep doen op de thuistaal bij onduidelijkheden					
12. Moedigt peer interactie aan die taalverwerving ondersteunt					
13. Het gesprek gaat over...					
13.1 Hier en nu					
13.2 Verleden of toekomst					

D. Focuskind praat met:

1. De leerkracht

2. Een andere volwassene

3. Andere kinderen / de volledige klasgroep

4. Focuskind praat zelf niet

E. Opmerkingen:

Analyse van fragmenten: oefenen

..

Peer interactie

ORION B: Observatie-instrument talige interacties in de niet-begeleide hoek

Naam focuskind:

Datum:

Start observatie: __:__

Activiteit in de niet-begeleide hoek (som op):

Einde observatie: __:__

Aantal kinderen in de niet-begeleide hoek:

	1	2	3	4	5
A. Het meeste aantal spreekbeurten van het focuskind met een ander kind over hetzelfde onderwerp:					
Geen (het kind is niet aan het woord)					
1 of 2 (= geen uitgebreid gesprek)					
Meer dan 2 (= uitgebreid gesprek)					

B. Soort taaluitingen van het focuskind in de niet-begeleide hoek:					
1. Speelgeluidjes die gericht zijn op interactie (bv. vroem-vroem als poging om een ander kind te betrekken in het spel)					
2. Kind vertoont positieve talige interactie met leeftijdsgenoten (bv. reageert/antwoordt op iets wat een ander kind doet/zegt.					
3. Kind vertoont negatieve talige interactie (geen interesse in bijdrage andere kinderen, gaat er niet op in).					
4. Kind gaat verder met cues/taalaanbod dat LK eerder die dag aangereikt heeft (bv. rijmen, relevante woordenschat, ...)					
5. Zingt of zegt versje op					
6. Kind gebruikt een andere taal dan het Nederlands					
7. Rijk taalgebruik door focuskind (bv. minder frequente woorden)					
8. Focuskind gebruikt (ondersteunende) lichaamstaal om zich uit te drukken					
9. Het gesprek gaat over...					
9.1 Hier en nu					
9.2 Verleden of toekomst					

C. Focuskind praat met:

1. Een individueel kind

2. Meerdere kinderen

3. Een andere volwassene

4. De leerkracht

5. Focuskind praat zelf niet

D. Bijkomende opmerkingen over de geobserveerde peer interactie:

Peer interactie: oefenen

Context van de observatie

- Betrokkenheid van het focuskind (concentratie/aandacht)
- Cognitieve inspanning (hoog-laag)
- Inhoud klasactiviteiten (bv. taal, wo, muzische)
- Andere kenmerken (groepssamenstelling/moment of plaats)

Andere onderdelen observatie-instrument

Context van de observatie: de kleuterklas					
A. Betrokkenheid van het focuskind. Hoeveel van de observatie...					
	Niet	Klein deel van de tijd	De helft van de tijd	Groot deel van de tijd	Voortdurend
1. Was het focuskind geconcentreerd bezig met materialen en activiteiten?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
2. Was de aandacht van de leerkracht specifiek op het focuskind gericht?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
B. Cognitieve inspanning. Duid het hoogste niveau van cognitieve inspanning aan dat je hebt gezien.					
Hoogste niveau van cognitieve inspanning	☐ 1 (=laag)		☐ 2 (=matig)	☐ 3 (=hoog)	

C. Inhoud klasactiviteiten (duid alle activiteiten aan waaraan het focuskind deelnam). Voeg een nummer toe om te verduidelijken over welke observatie het gaat (1-5).

1. Taal en geletterdheid

Het focuskind...

- Luistert naar een verhaal
- Spreekt of vertelt (bv. kringgesprek, verhaal navertellen)

Het focuskind doet mee aan...

- een woordenschatactiviteit
- activiteit klankbewustzijn
- activiteit schriftelijke geletterdheid

4. Socio-emotionele ontwikkeling

- Gevoelens
- Emoties beheersen / gedrag reguleren
- Sociale en relationele vaardigheden
- Probleemoplossend denken omtrent sociale kwesties

7. Mediakundige ontwikkeling

2. Wereldoriëntatie en Wetenschap

- Gezondheid
- Levende wezens
- Aarde en heelal; het weer
- Fysieke eigenschappen
- Tools en technologie
- Wetenschappelijk denken
- Samenleving
- Natuur

5. Beweging

- Fijne motoriek
- Grove motoriek

6. Muzische ontwikkeling

- Zingen/dansen/muziek
- Kunst / esthetica
- Toneelspelen

8. Levensbeschouwing-godsdienst

3. Wiskunde

- Tellen
- Afstand
- Meer / minder
- Nummers schrijven
- Optellen / aftrekken
- Vermenigvuldigen / delen
- Meetkunde; ruimte-inzicht; met blokken spelen
- Patronen
- Meten
- Vergelijken / contrasteren / sorteren / ordenen
- Grafieken; datagebruik
- Kalender (+tijd)
- Probleemoplossend denken

9. Andere:

.....

D. Andere kenmerken van de klasactiviteit (duid aan waaraan het focuskind deelnam). Voeg een nummer toe om te verduidelijken over welke observatie het gaat (1-5).

Groepssamenstelling:

- Volledige groep
- Een klein groepje
- Individueel

Moment en/of plaats:

- Gezamenlijk moment (bv. kringmoment 's ochtends)
- SWP (speelwerkplekken) / kinderen zijn vrij om te spelen
- Routine (bv. weerkalender invullen)
- Maaltijd / tussendoortje
- Speeltijd (indien de kleuters in de klas blijven)
- Ander moment tussendoor dat niet in één van bovenstaande opties past

ORION-observatietool

In kaart brengen van de talige interactie in de klas.

Situatie in de klas observeren met behulp van een kijkwijzer.

Specifieke aandacht voor kleuters en leerlingen die weinig tot zelden aan bod komen.

Observatie door leerkracht die vertrouwen uitstraalt zowel naar kinderen als leerkrachten.

Daarna doelgerichte acties bepalen en kansen uitdiepen om alle kinderen spreekkansen te geven.

Coaching: hoe?

Eerste bevindingen van zorgleerkrachten en studenten

...gericht aan het ... (net woord) ... over hetzelfde onderwerp, met eenza

B. Noteer per tijdssegment de vraag (van de leerkracht) die de meeste kans

1. Wie weet nog welk gereedschap dit is? Hoe
2. "van jullie heeft een moesteutel die"
3. Koppel: Zwaan & licut → steekt hand op
4. Wat heb we nog zeggen over de moeder
5. Ik wil de moesteutels leppen van de vloer

C. Soort taaluitingen van de leerkracht gericht aan het focuskind / het focuskin

1. Doet een poging om taalproductie uit te lokken (bv. stelt een vraag, doet een prikkelende bewering).
2. Geeft impliciete taalfeedback (bv. herhaling, bevestiging).
3. Geeft expliciete taalfeedback (bv. "ruim nu op", "neem je koek").
4. Geeft instructies (bv. herhaling, bevestiging).
5. Gebruikt afbeeldingen en objecten als ondersteuning.
6. Gebruikt gebaren en gezichtsuitdrukkingen als ondersteuning.
7. Leest voor
8. Zingt of zegt versje op
9. Rijk taalaanbod (bv. minder frequente woorden)
10. Geeft kind kans om na te denken en te antwoorden: wachtwoord wordt voorzien
11. Laat een anderstalig kind een beroep doen op de thuistal
12. Moedigt peer interactie aan die taalverwerving ondersteunt
13. Het gesprek gaat over...
13.1 Hier en nu
13.2 Verleden of toekomst

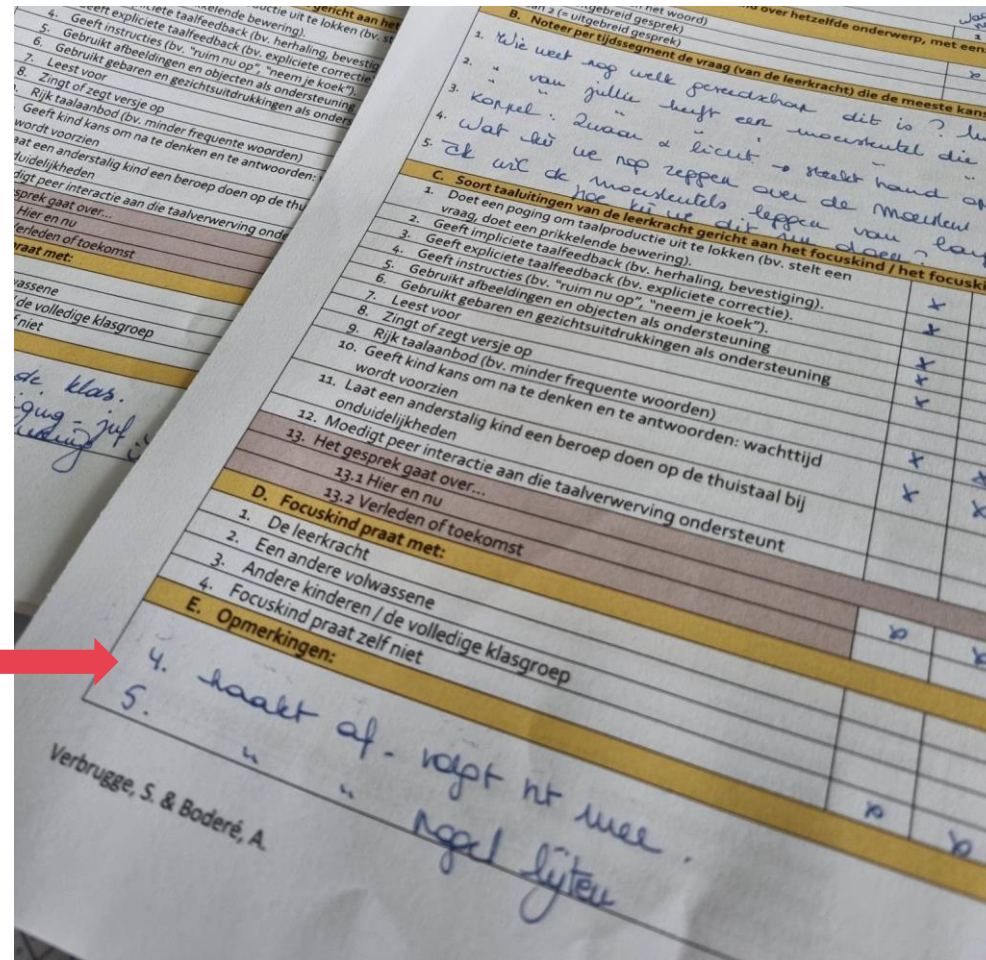
D. Focuskind praat met:

1. De leerkracht
2. Een andere volwassene
3. Andere kinderen / de volledige klasgroep
4. Focuskind praat zelf niet

E. Opmerkingen:

4. haakt af - roept nt mee
5. " " regel lijten

Verbrugge, S. & Boderé, A.

Wat sprong eruit als bevinding?

ANONIEM 07 MAART 2023 09:26 UTC

Hoe algemeen je soms blijft in de kring (veel herhaling elke dag), weinig tijd om diepgaand over iets/bepaald thema te spreken met de kinderen.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:22 UTC

Hoe ouder de kleuters, hoe moeilijker voor een stille kleuter. De andere kinderen praten in zijn/haar plaats.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:21 UTC

Kinderen spreken in bepaalde situaties soms meer dan we denken. Door hen stiekem af te luisteren ontdek je dat ze toch al veel kunnen.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:18 UTC

Leerkracht let op zoveel zaken tijdens kringmoment dat ze op dat moment de kansen bij de stille kinderen minder grijpt. Tijdens hoekenwerk lukt dit veel beter. Ook taalvaardige leerlingen nemen het woord in de kring, moeilijk om hen te temperen

ANONIEM 07 MAART 2023 09:18 UTC

De vinger werd gedurende de 10 korte observaties zelden opgestoken bij mijn leerling.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:18 UTC

Vooral de 'luidere' en sterke leerlingen komen tijdens kringmomenten meer aan bod, waardoor stillere kleuters / meertalige kinderen minder de kans krijgen.

Observatie tijdens klassikale OW-les eerste graad: opvallend hoe weinig spreekkansen er effectief zijn tijdens zo'n les (wegens grote groep)

ANONIEM 07 MAART 2023 09:17 UTC

Weinig betrokkenheid van het kind tijdens de activiteit. Ze heeft een extra stimulans nodig om actief aan de slag te gaan.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:16 UTC

Slechts enkelingen 'de sterkere' lln hebben veel spreekkansen en uitgebreide gesprekken met de leerkracht en klasgenoten.

Dat ze weinig zou zeggen/vertellen.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:19 UTC

Een stil en teruggetrokken kind

ANONIEM 07 MAART 2023 09:18 UTC

De schuchtere terughoudende verwachting

ANONIEM 07 MAART 2023 09:18 UTC

De concentratie die moeizaam verliep en het kind moest extra gestimuleerd worden om actief deel te nemen.

Wat had je niet verwacht?

ANONIEM 07 MAART 2023 09:22 UTC

Liep in lijn van de verwachtingen.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:21 UTC

Er waren op gans de klasgroep van een 20-tal kleuters toch een 5-tal die ook niet echt betrokken werden tijdens het kringgesprek. Naast het focuskind.

Idem – ANONIEM

ANONIEM 07 MAART 2023 09:21 UTC

Het viel me op dat de leerkracht vaak in hele korte/gehakte zinnen praatte tegen meertalige kleuters. (E. koek pakken, 'huis?', 'Waar is huis', 'jij nu huis') Bovendien praatten sommige klasgenoten ook op die manier tegen meertalige kleuters.

Welke waren de beste prompts om gesprekken uit te lokken?

ANONIEM 07 MAART 2023 09:25 UTC

De nieuwsgierigheid wekken van de kleuters: 'Waarover denk je dat we gaan leren?' 'Wat is er veranderd?'

Positief bekrachtigen: 'goed zo' 'Applaus voor jou' 'Kijk eens wat ... aan het doen is.'

Motiveren: 'zijn jullie er klaar voor?' ...

ANONIEM 07 MAART 2023 09:24 UTC

Google translate inzetten om thuistaal te betrekken

ANONIEM 07 MAART 2023 09:23 UTC

Interactie met een andere kleuter tijdens de hoekjes.

ANONIEM 07 MAART 2023 09:23 UTC

Concreet materiaal, actief bezig zijn in het hier en nu.

Van observatie naar coaching

Coaching = samen nadenken

Je hoeft niet de expert te spelen die alles weet, want dat komt bedreigend over.

“Remember, coaching teachers isn’t about imparting your wisdom or giving them all the answers (and yes, it’s okay if you don’t have all the answers!). It’s about developing a partnership.”

<https://info.teachstone.com/blog/avoiding-what-would-you-have-done-differently-in-coaching>

GROW-model

Opbouw gesprek

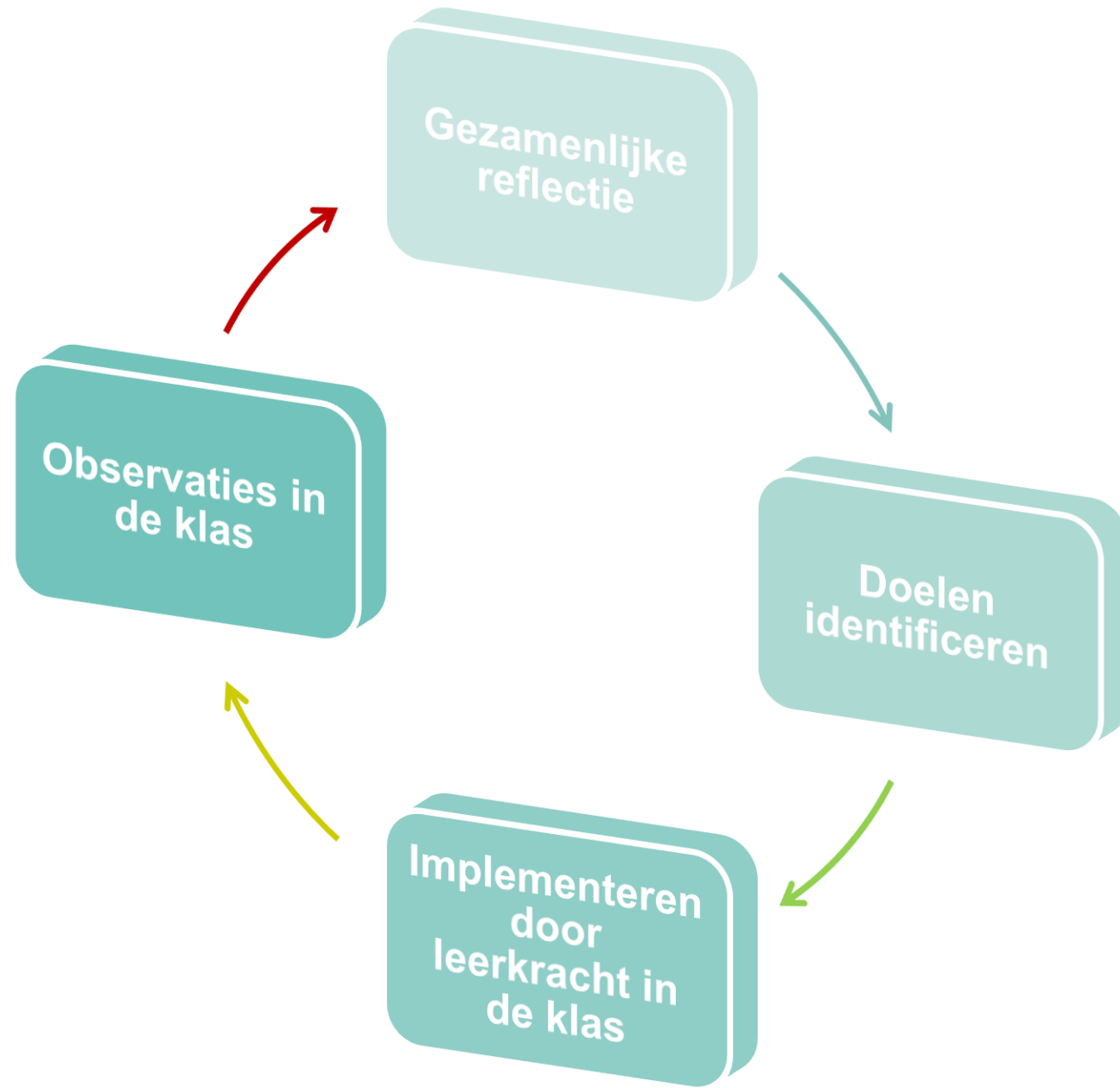

Een bloemetje/complimentje
om te beginnen:

“Prima dat je...”

Daarna concreet via open
vragen:

Coachingsjabloon

Stap 1: Bekijk samen met de klasleerkracht het formulier aan de hand van volgende concrete vragen.

- a. Wanneer waren de meeste interactiekansen? Wanneer de minste?
- b. Welke vragen lokten reactie uit bij de focuskinderen?
- c. Hoe konden de kinderen taal leren? Denk aan taalaanbod, taalfeedback, ondersteuning, ...
- d. Hoe staat het met de peerinteractie? Gaat het kind meer of minder in interactie?
- e. Wanneer was het kind meest betrokken en genoot die van de interactie?

Stap 2: Zet de sterktes van de leerkracht in de verf: bewustmakingsproces van wat al goed gaat als vertrekpunt om (zelf)vertrouwen te versterken. Bouw die sterkte punten verder uit om eigen functioneren nog te verbeteren. Wees zo concreet mogelijk.

- a. Wat zijn de geheime ingrediënten om het focuskind aan het woord te laten en taalleerkansen te geven?
- b. Wat ging goed m.b.t. eigen interactietechnieken?
- c. Hoe kan ik mijn aanbod aanpassen aan die nieuwe inzichten (bv. planning hoeken, visualisering voorbereiding, ...)?
- d. Welke ingrepen kan ik op het moment zelf/tijdens de activiteit doen in mijn begeleiding?

Coachingsjabloon

Stap 3: Stel samen met de leerkracht minstens twee doelen tegen de volgende samenkomst.

Zorg voor haalbare doelen.

- a. Minimum 1 suggestie voor een doel komt van de klasleerkracht zelf
- b. Minimum 1 suggestie voor een doel komt ook van de interactiecoach

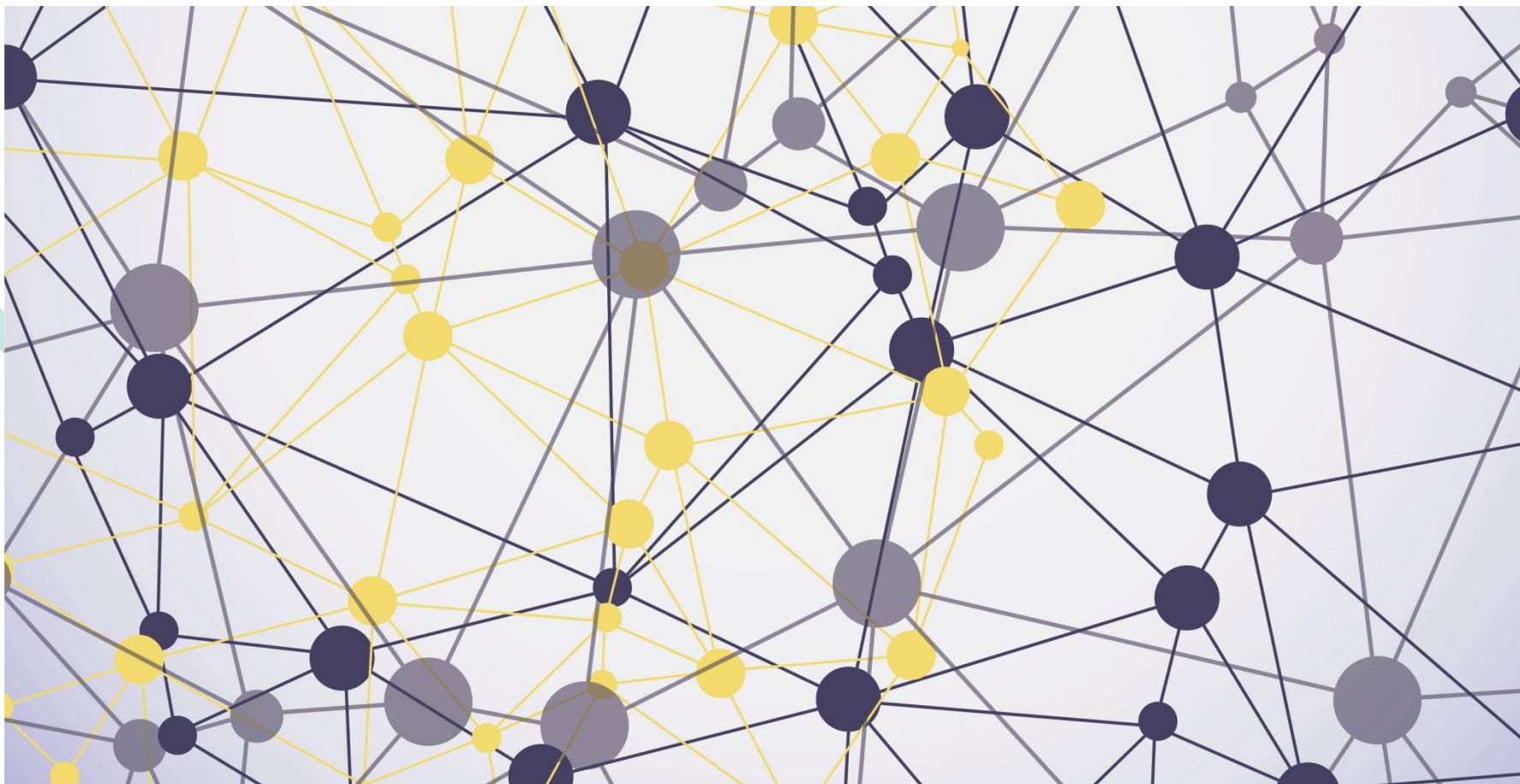
Stap 4: Maak afspraken tegen het volgende overlegmoment.

- a. Maak een concrete afspraak wanneer de suggesties ingezet worden in de klas.
- b. Maak een concrete afspraak voor een volgend overlegmoment met de leerkracht om de evolutie te bekijken.

Stap 5: Sluit op een positieve manier af.

Benadruk het groeiproces en het belang voor het kind. Verwijs naar taalleerkansen en taalplezier voor het kind. Bij de oudere kleuters kan je suggereren dat de leerkracht samen met het kind hierover reflecteert.

Taalleerkansen en taalplezier aanscherpen

Invalshoeken om te reflecteren

Hoe kan ik mijn aanbod aanpassen aan de nieuwe inzichten?

Welke ingrepen kan ik op het moment zelf/tijdens de activiteit doen in mijn begeleiding?

Vragen, opmerkingen?

Dank!

Referenties

- Atkins-Burnett S, Sprachman S, Lopez M, Caspe M, & Fallon K (2011). The language interaction snapshot (LISn): A new observational measure for assessing language interactions in linguistically diverse early childhood programs In Howes C, Downer JT, & Pianta RC (Eds.), *Dual language learners in the early childhood classroom* (pp. 117–146). Baltimore: Brookes Publishing.
- Elizabeth Burke Hadley, Erica M. Barnes & HyeJin Hwang (2022) Purposes, Places, and Participants: A Systematic Review of Teacher Language Practices and Child Oral Language Outcomes in Early Childhood Classrooms, *Early Education and Development*, DOI: [10.1080/10409289.2022.20742037](https://doi.org/10.1080/10409289.2022.20742037)
- Justice & McGinty, 2009. Justice, L. M., & McGinty, A. S. (2009). Read it again—Prek. *A preschool curriculum supplement to promote language and literacy foundations*. Columbus, OH: *The Children’s Learning Research Collaborative*.
- Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2020). Early learning opportunities for children at risk of social exclusion. Opening the black box of preschool practice. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28(1), 21-42.
- Sedova, Klara & Sedláček, Martin & Švaříček, Roman & Majcík, Martin & Navrátilová, Jana & Drexlerova, Anna & Kychler, Jakub & Šalamounová, Zuzana. (2019). Do those who talk more learn more? The relationship between student classroom talk and student achievement. *Learning and Instruction*. 63. [10.1016/j.learninstruc.2019.101217](https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2019.101217).
- Taelman, H. Kleutergewijs, [Spreekkansen verdelen in de kleuterklas | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](https://www.kleutergewijs.com)
- [Verbrugge, S. & Boderé, A. \(2022\). ORION: Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw](https://www.orion-onderbouw.nl)
- Wasik & Hindman (2013). Realizing the promise of open-ended questions. *The Reading Teacher* 67: 302–311.
- Zink, I. & Smessaert, H. (2009). *Taalontwikkeling stap voor stap*. Vlaamse Vereniging voor Logopedisten.